

Florjan
Lipuš

Matilda*

Do te ure vas še nima mrtveca, taki vasi slabše kaže kakor sejmu brez kram in kramarij. Taka vas prihaja ob svoj glas, suši se in na kupe leze, se v pepelnato svetlobo zgriinja, taka vas zanesljivo zgublja svoj obraz in vas brez obraza vasi z obrazi zlahka prekosijo, zaostajati začčenja in razdalja je čedalje večja, dokler je one ritate in obrazovite vasi dokončno ne puste za sabo. Mrtvak ob pravi uri vaško kri pod-

kuri. Vas, ki predolgo brez mrtvecev ostaja, se ne doteče več nikoli, rodovom se bodočim že vnaprej v slabo zapiše.

Začetka ni slabo kazalo, vas je utripala na ravni povprečne vasi, namožilo pa namnožilo se jih je pravšnje število, dovolj ljubezni se je skupaj delo in dovolj narazen vzelo, prerekanja je bilo in obveznega obrekovanja, nesreč, preteпов, posvetnih spak ga šentaj in verskega tamtama v izobilju. Potem pa se je nenadoma ta vaška nit zakuštrala, zapentljala; ko bi kaj močnejšega na vrsto priti moralo, so se ti drobljaji ponavljati začeli, izostale so reči, ki so vas iz tira vrgle, vaško klopotanje je brez novih vod ostalo, ljudem so klafasti jeziki od nevolje ven moleli, ker so jih samo še okoli pogrejkov sukali venomer. Iz dneva v dan je vas drobnela, ob pogretnah zdolgočasena čakala na kak večji zalogaj. Po zakonitostih zaporedja bi moralo zdaj priti do smrtnega primera, če že ne do množičnega poloma, kajti vsa druga področja so bila več ko izpolnjena; samo še področje smrti prazno zeva, zemlja od suše zija, vas po mrličih žeja. Brez pravočasnih mrtvecev bo vas ta kratko potegnila. Verjetnostni računi kažejo, da bo zdaj zdaj oživel mrtvaški oder, da se bo končno le izselila samevajoča žalost iz mrliške veže in se bo vsaj za dan, dva umaknila veselejšim prizorom, navsezadnje bo le izginilo žalostno samevanje z navja, za popoldan vsaj, saj ni bolj žalostnega

* Prvo poglavje iz romana *Odstranitev moje vasi*, ki bo najbrž konec tega meseca izšel pri založbi Drava iz Celovca in Založništvu tržaškega tiska.

prizora kakor prazno, tiho navje, in ni bolj veselega, spodbudnega kakor živžavasti kavs in ravs med pokopališkimi gredicami, zato bojo, ko pride ura in ura pride, priložnost izrabili in s pogrebom malo potegnili, da se tudi bolj počasni sladokusci naužijejo pokopališkega veselja. Kje so časi, ko so se zdaj tu zdaj tam v krčih zvijali in se z osvežilno smrtno zono polivati dali? Vaščani čakati ne morejo, da potlači koga traktor, ga ubije hlod ali se med žvenketanjem pločevine v prepad prekucne, res zadnji čas, da dete, otrok v apneno ali gnojnično jamo pade, ali pa, ker sila kola lomi in sila silo goni, da koga lepo mirno taj kap ven cukne iz prazničnega žretja, skupaj spravljanja in skupaj grabljenja in trganja za premoženjem ali ga pri katerem koli drugem takem opravilu idilično iz igre vzame, ali to ali ono ali tisto, zaleglo bi za prvo silo. Če ne bo treba v drugačen rog zatrobiti in kako prošnjo procesijo na noge postaviti ali še kak hujši cigu migu v misel vzeti. Predolgo že visi vas, stvari se ne prevržejo, skrajni čas, da kak nov smrtni primer obogati prosvetni razcvet in ga s klecavih na trdnejše noge postavi, ta sumljiva trdoživost, to zatišje pred nevihto ga hromi, vas zdaj teče v praznem. Verjetnostni računi kažejo, da bo, kajti nacedilo se je vsega in ni več dvoma o tem, da je težko pričakovana sila blizu, po zakonih spreminjanja je vas na vrsti, je vrsta v vasi, druge vasi imajo za seboj svoje število traktorjev in hlodov, rdečeličnih bukev in žvenketa pločevine, gnojničnih jam in tramov . . .

Ljudje nestrno čakajo, na seču čutijo bližajoče se olajšanje, vedo, da se jim mora uresničiti, ker tako ne more ostati, in se doslej pač ni uresničilo, ker se vsaka reč od kraja je in na vrsto pride, ko je na vrsti. Vse se bo še na dobro obrnilo, dolgo časa ni bilo nič, zato bo zdaj vse hkrati in obilno, še preseženo bo, kvas je postavljen in že vzhaja, še bo vas zaklopotala, še bo vas zaklokotala in zaklobuštrala. Kmalu kmalu se prigode prave reči, take vasi vaškost vračajoče, gromovite, ropoželjne, take sapo jemajoče ali pa še boljše take sapo iz prsi trgajoče, vrtoglave roparske, da te sol pobeli. Bo prav zdaj zakriljala veščica okoli sveče, bo zdaj mrtvaška glava, ta metulj razposajeni, kroge risal nad plamenom, medtem ko se bo duh v pepelnatem obzorju zgubljal in molitveni škrebet v votlem puščal? Koga bo pobrala matilda, komu bo smrtovnico izstavila? Ga bo zmlela v zrnat prah, bolj ga bo samo povohala, ga bo na trne bodla, se bo posrakoperila, preden se ga bo do sitega nadržnila, se ga do grla nacmokala, bo golobica pokljunčkala goloba in se malo v kotu z njim pogobčkala, preden mu bo glavo vzela? Mu bo dva prsta, v hojo poravnana, nastavila na popku in mu zakoracljala z njima proti golši, mu klopotaje skočila v podbradje, vso pot recitiraje grobozrnate verze vaške pesniške tradicije: koka leze, bovla teče, koka pikne, kri priteče . . . Ga bo pri tem taktu bucaste deklamacije z bucljema prstov bucala pod golšo, dokler bucani ne bo prasnili v smrtni smeh in se z rokami ne zaščitili pred ščegetljivim pesniškim zrnjem? Si bo z roko potem še v spanju

ščitil vrat pred koko, ki mu bo iz bovine ven v kosti lezla, bo v snu še razlikoval, ali matildina roka, ki pobira, njegova postaja ali njegova matildina, ki se zdaj vratu oklepa in se za železen stisk pripravlja, tistega kleščasto silnega in zadnjega oklepniškega, obraze kremžajočega in potne srage izstiskajočega, ki ga bo še gorkega tja čez oni nočni potok frcnil. Od globine spanca je odvisno, ali se še pravočasno utegne povrniti navzgor na površje in spregledati to nevarno pretakanje rok; vse je odvisno od globine spanca, ali mu bo zavest še pravočasno našla stikalo in dala razločiti, ali je to sam, ki mu roka gorí sega proti sapniku, in so to njegovi lastni prsti, ki opravljajo svoje na goltancu, opraskanem od ščegetljivih matildinih verzov, ali pa je to matilda pobegnila sama. Šele po odspani noči, če bo še kdaj kraja v glavi za spomine, se mu bo odvozlalo, v prazno kuhinjo prišvedravšemu in napolnivšemu ogledalo s svojim odpisanim obrazom, v rdečkasto modre pege pretočenem, ali pa se mu ne bo več odvozlalo.

Koga bo omrežila capajdra smrtonosna? Ko na vasi zjutraj oživijo ceste in zamrgoli na trgu, se vaščan zazira v vaščana, ko obema slaba prede, ko oba silež grebe, da oni ni tisti, ki bi ga moralo pobrati in ki so vsa znamenja kazala o njem, da ga bo, zdaj pa stoji z njim iz oči v oči, živ je in mu z one strani ceste ceremonije dela, ko mu pozdrav odmahne, se mu na trg pokazat pride, ker še ne odhaja, razočaran nad to življenjerijo, kajti tudi on si je izbral po znamenjih na vasi svojega odbranca, ki bi ga bilo moralo čez noč k matildi vzeti, pa mu mora zdaj sramotno še pozdrav vrniti, ko ga močnega in pri volji sredi vasi postopati vidi. Vas se v žalnino deva in se v grozde obeša, od katerih vsaka bobka pričakovanega obira in za smetjo na njegovi suknji stika, žalovanju silo dela, žalost se že v žaltavost prevrača, ker vas nobenega mrtveca gor ne užene. Iz jutra v jutro se z ušesi iščejo, se z očmi požirajo, se z glasovi žrejo, in ko skovikne čuk pred tem in ko se razleže skovikanje pred onim oknom, vsakdo upa, da se je zgodilo in bo vas zarana spremenjena in odrešena in bo on prvi vest še gorko drugim na uho prinesel. Na podeželju vsakdo vse o vsakem ve. Vsakdo je po taki sovji noči prvi pokonci in čeprav oseba, kraj in čas, okoliščine niso znani, je prepričan, da tisti odbrani, ki ga le še sreča naslednje jutro živega, v resnici ni več živ. Resda njegova postava nima na sebi nič izrednega, nič smrtne, po hoji, kretnjah bi ga bilo treba šteti med živeče, a splošni pokazatelji globoko notri v katolištvu bredoče in babarijam predane vasi narekujejo le eno nujnost, da je šla z njim matilda odpremnica, pokazateljica splošnega vaškega zadovoljstva, saj je zdaj kraj spravljen v red, ko ni več dvoma o tem, da je matilda klopotulja, ta golobica pokončevalka, končno nekoga resnično snela. Tako je postala vaška pokazateljica njegova pokazateljica, saj mu je pokazala vse življenje, in to dokončno, nepreklicno. Njemu so skovirji odskovikali, zanj so kobilice odčrčale, zdaj bo njihov zeleni črč poslušal z drugačnega zornega kota, z dobesedno zemeljskega, od spodaj gor na ravnino

naravnane. Med drobilne matildine čeljusti je zašel in se na sežaj blizu od spodaj približuje murnom, kebrum, koreninam trave. Življenje se mu je scmerilo in se v nič zleglo, porazdelilo je: njemu noč, drugim nič, skazilo se mu je...

A do te ure vas še nima mrtveca, ne takšnega ne drugačnega, ne starega ne novega, ne zasilnega ne mrtveca in pol, vse je živo, vsak se brani, tudi sam nihče ne načne samega sebe, kaj šele da bi postorila matilda s svojo boso koso, slabo sklepano, babjim delom pač, klepanje kose je dedovsko delo, tilka vratolomilka še koj mrlizga in se obira, trda trava koso cuka, ne odreže je, le kosmata jo, zato je košnja mudna, vasi hiša že gorí nad glavo, vasi voda v grlo teče, voda se je z ognjem združila zoper vas. Toda nič še ni zamujeno, vse se še lahko izpolni po pravilih in na bolje obrne, vas svoje ure čaka, ne odjenja, na ušesa vleče, čuj, klepanje kose na uho potegne. Klepanje kose na uho potegne: klep curi v tankih slapih izpod babic, začetka boječe prav od daleč in v mraku, zori, nočnih urah, potem pri belem dnevu in na glas, z vseh babic se tiste dni klepanje razlega, tudi od tam, kjer klepal sploh niso več imeli, sploh niso več trpeli, in v času, ko jih niso več, jih niso še rabili. A na podeželju vsakdo vse o vsakem ve. Koj so na vsa ušesa raznosili in na vse oči obesili, kako so klepalčevo roko koso čisto pred očesnimi votlinami podržati videli in da sta lobanjski temi rezilo dolgo od vseh strani motrili, da bi tudi tisti, ki nič niso slišali in videli, videli in slišali, ta znamenja za resnična imeli, jih za svoja vzeli, se med očitvidce, žive priče šteli, babjim čenčam, v otrobe zvezanim, več verjetnosti namleli in bi vsi verjeli, da je zdaj klepalec vas čisto zares z vseh strani zalezal in bo ta trenutek zdaj okoli odbranega obroč potegnil. Vas se zbira, soseščina se skupaj tepe, ljudje že nekaj časa sapo pridržujejo, delijo na obroke, da jo bojo v kosih od sebe dati mogli po potrebah. Hej, ni pravkar vzmet škrčnila, ni obroček klepnil, ni ročica šklemfnila? Buhoma se vname vas, vaščane spreleti veselje, drug drugega trepljajo po ramenih, previdno tipajo in preizkušajo, podržijo roko na ramenih tako dolgo, da otipajo, ali so ramena topla ali hladna, priznanja si natrepkajo, krepke šape ga natrepkajo na lična ramena in lične šapice na krepka pleča. Končno se jim je le naredil prvometvi, ki bo odrešujoč pogreb na sebe potegnil, in tak pogreb za vas ni kar si bodi. Ljudstvo si po plečih pokopališke užitke daje, prvomrtvi vas iz napete radovednosti v hudo preizkušnjo niha, trepetikelj krepko meša moške vrste, trepetikelj krepko meša ženske vrste, trepetikelj vás v dvome peha, če ne bo naloga prehuda in vasi ne bo iz tira pometala. Se bo pogreb posrečil, bo to pogreb in pol bolj bo pogrebu le podobno? Bo treba čisto blizu priti z nosom, se bo treba čez previs nasloniti in ugotoviti, če je sploh pogreb? Bo pogreb na dan sejma ali sejem na dan pogreba? Se bo k pokopališkim stenam stiskal bolj bo daleč naokoli viden? Se bo vas imela s čim postaviti? Zamotana zadeva se predevlja v neizbežnost: nazaj

ni več poti, kar so kupili, to bojo lupili. Razpoloženje raste in že v splošno vidne, svečane oblike stopa: zdaj vaška vnema v župnišču rdečo nitko vleče. Človeka lepo po vrsti jemlje, najprej mu matilda glavo vzame, potlej cerkev, ki praznih rok ostati noče, rop poveča in se po jastrebje na brezglavi trup požene, da ga razdeva in odbere in zavrže in si dušo iz drobovja ven izkoplje in s tem darilcem bogu hlapčevski poklonček stori. Trup odrine, dušo vzame, cerkev ven poišče, kar je vredno, trajno, dragoceno, čemur vrednost raste, cerkev jemlje, jemlje, jemlje, človeka po vrstnem redu vsega hoče, lepo po vrsti so tudi hiše v Trstí, v vrsto vas tišči za krsto, ki je kajpak še ni videti v bližini in je še vse nejasno, kdo bo krsti za vsebino, kdo bo krsti za lupino. Zdaj ko se močno že pokopališču približujemo in smo že tik pred jamo, je treba župnika vključiti lepo po vrsti, da boga iz malhe vzame, iz zakupa, in z njim vozal naredi, ga zaštrni v zaključne križe kraže.

Župnik je vse dni na iglah stal, kdaj mu pridejo povedat za pogreba del in cerkev ceremonij prosit, da svoj žegen zraven pritisne in vse skupaj postavi na višji šamlej, vas s travniškega nivoja na malo višjega položi in kuhinjske vonjave z izbranimi dišavami prekrije. Župnik rad postreže, vas v tisto dam-daj igro plete, toliko igrano v naših krajih, v katoliško kraljevsko igro, in ki tako poteka, da bog človeku najprej dušo vsili, potlej pa mu jo s silo nazaj terja. Dam zato, da mi boš dal! Kaj de nasilnežu, da ta ukazana kupčija človeka ponižuje in poniža do barantaškega predmeta, boga brez privolitve uvede. In gorje mu, ne ker ne vzame, gorje mu v tej nasilni osrečitvi, ker vzeti mora. Ti prevzetniki posiljeni ne vprašajo po človeški pameti, razumu, volji, po pristanku, ne spoštujejo človeka, boga mu vsilijo v stanju nemoči in neogljenosti, v času človekove popolne neizkušnosti, nezaslišane nevednosti, neumnosti, v času, ko je v vsem odvisen in z vsem, bedno izročen tujim rokam, jim sramotno prepuščen na milost in nemilost. Prisilni jopič mu oblečejo prav v tisti dobi, ko je najmanj sam svoj gospodar. Je to zapovedano osrečevanje tega vredno, se ta bog zanj puli morda? Naj se gode še take grdobije na svetu, naj se zlo v sam vrh razbohota in naj trpljenje človeka do kosti oskubi, naj nesreče človeka pahnejo v obup, naj se kdo peha celo življenje s pretežkimi bremenji, njihov bog se raje proč obrne, raje zamiži, ne zmrda se, na špic riti mu je človek. Zato pa z embrii čas zapravlja, v tem je lažje biti bog: zaplojenim jajčecem duše zraven mesí, starcem duše iz prsnih košev ven pobira. Že res, nekaj mora početi, ne more večno brezdjelje pasti, delodajalka cerkev, ta nepopustljiva človekova osrečevalka, ga ne more večno oblake premikati pustiti nad vasjo. Zato ga je v svojo službo vzela, v svoje gare vpregla, v cakar, delo dala, saj ga potrebuje še kako za to, da se sama uresniči, upraviči. Zadel te odvisnosti, ker potrebuje, je cerkev nepopolna. Ker pa tudi bog sam cerkev potrebuje za svojo lastno uresničitve, je nepopoln tudi on, a kot

nepopolno bitje ne more biti bog. Resničen bog ne more biti nepopoln, resničen bog ne potrebuje nič, ne češčenja ne molitve, cerkve ne, vernih ne, ničesar ne, od vseh in vsega je neodvisen, skratka, v vsem, do zadnjega popoln, resničen bog je. Cerkev je v nepopolnosti resnična, bog krajši konec poteguje, a ta konec cerkev zamegljuje. Ker temu navkljub vaščani sami znajo misli omegliti in izkušnje brati, ker tudi preprost človek kako stvar dožene, od moških let naprej vedo, da boga v resnici ni, ker cerkev v resnici je, kajti če bog v resnici je, cerkve v resnici treba ni. Od moških let naprej vedo, da cerkev v resnici je in da boga v resnici ni in ga ne more biti, če cerkev je. In ker same cerkve v resnici ni in je ne more biti, če ni boga, tega pa ni, ker cerkev je, si ga z grožnjami, z dobroto, s sveto jezo predse mala. S tujo roko je lahko loviti kače. Zato je krščanski bog tako krivičen, krut, nemočen in brezbrizen, gluhi in slepi, nem; zato ga vsi župniki cela svoja cela življenja dolgo v glave zabijajo, ker sam vanje drkne ne; zato mu pot pripravljajo od mladih nog sem, da se prime in se ne usuje, ne osiplje, kajti pozneje, v zrelih letih, bi se ne prijel več. Rana ura, zlata ura! Zato ga iz mladega s primernimi limonadami sladko opremljajo, mu področja dodeljujejo, na katerih mu je lažje biti bog. Embriem duše vgneta in jih spet iz teles jemati so prikladne vaje za bogove začetnike in jih je prav lahko za božje imeti, ko močan vtis zapustijo, ker sta rojstvo in smrt največji zarezi za človeka. Katoliški bog si za trdno lasti človekov konec, posebej krčevito pa se oprijema njegovega pričetka in kar ne more se dovolj zgodaj namestiti v njegovo življenje. Partnerja se še sleči ne utegneta, kaj šele se skupaj deti, že preži nad njima, da tistemu, kar se šele spočenjati začenja, dušo vmes, let obteži. Svatbeni let jima obnida, ko oba zgubita krila, da se oplodita, se lažje k zemlji prisesata, zemeljske reči počneta. Naglica ni prida, a bogovi mojstri si jo znajo v prid obrniti: komaj se dva dodobra skupaj zdevata, že jima katoliški bog dušo vmes bula, jo nad njima drži, da se med prsti slini, in jo v pravem hipu v njun matični mleček curne. Kršenmatiček, pa kakšen mleček! Pri čebelah sta plodišče in medišče ločena s pregrado, matično rešetko imenovano, pri partnerjih pregrade ni, plodišče je v medišču in medišče je s plodiščem speto da bolj ne. Pregrade ni, a rešetke so. V panju preprečujejo rojenje s trganjem matičnikov, celice, kjer se leže matica. Če partnerja preprečujeta rojenje in bog nima kam duše cebniti, tako da si jo mora spet s prstom posesati, sta opravila in za rešetkami končata. Rešetke so, pregrade ni. Razkačen se nad njima znosi, ker sta mu čas zapravljati dala, njemu, ki jima je dušo da kaj primakniti namen imel, za kakršno bi si drugi pari prste lizali, onadva pa sta ga spodnesla, ga grdo nabrila, ga tisočim drugim v tej minuti skupaj detim odtrgala, ki se na spočenanje pripravljajo, se okoli zadnjih tiščev motajo, si dobroto v neskončnost vlečejo, do vrha privzdihujejo in le še dušo blagodejno vase pocediti

najo, preden razrazen splezajo. Resnično radodaren je bog v dušnem curku in resnično bliskovit: komaj ga na toplo deta, žena še kipniti ne utegne, že nad njima ždi, da jima dušo cini. Medtem ko se semenčica približuje jajčecu, bog v zbranosti nad njima ponihava, da pravi hip ujame in dušo vanju pisne natanko v trenutku trčenja, spojitve, ne pozneje in ne preje, mogoče za milijoninko preje. Ta natančnost ni od muh in se bogu le pritiče, od muh tudi zračuni veroučnih niso, ki so zanje lepo mero razsvetljenja žrtvovali. Sicer je katoliški bog kdaj prej, v davnih časih, utegnil več časa za to, da je pricurnil svoje, nekoč je celih osem dni po oploditvi dušo zraven kanil, čisto v začetku pa šele po četrletju. Seveda takrat ni grozila od nikoder nevarnost, da bi zaplodek pozneje kdaj tudi en sam svoj las odtegnil cerkvi, saj ga je takrat še vsega s svojimi mrežami in štrenami ovitega in s svojimi žavbami namazanega imela in so njene matije tedaj kar krepko predstavljale svoje dolge noge po omrežju. Zgoraj pri vrhu so svojo zabavo imeli, ko so modrijani in modrihe, ki so se na osem dni vrgli, slovesno primojdušili in anatemizirali kot krivoverce tiste modrijane in modrihe, ki so se v četrletje vpeli. Kajpak si niso v zelnik hoditi pustili in so si drug drugemu, prav jim je, šlek, šlek, šlek, inkvizicijo na glavo nakopali. Sreča, da niso še današnjih teologov zaradi krivoverstva na mučilno kolo privezali, ko so bogu duše že pri samem spočetju zraven cmrkniti ukazali. Človek naj vendar pomisli: od celih treh mesecev so katoliški učenjaki dol zlezli na osem dni, od tam pa v čas borne milijoninke sekunde, saj so bogu že v samem spolnem dejanju z odlagalnim želom, sličnim temu oprasene matice, dušo utrniti nali zaplodu, pa jih niso nak na mučilno kolo privezali! Zategadelj je drugoverce, trpine, ki so jih v času inkvizicije s silo h krščanstvu spreobrnil in jih tako nasilno osrečili, od nevoščljivosti, zamere, v grobovih obračati začelo. Dandanes, ko so časi hudi, hitri, ko so stotinke in tisočinke več kakor palačinke, danes ko se cerkev nima kaj režati, je treba pač hiteti in zarana rano vzhajajoče embrie zakoncem požlahtniti.

Kaj pa pri konkubinatarjih, svobodokuscih, priložnostnih ljubimcih, ki niso pohlevne ovčke iz njegove staje in si ne dajo prismojenosti pokladati? Kaj pa pri njih? Kaj pa oni, ki se ne dajo s katoliškimi bedarijami oviti? S temi se bog, če je dosleden in svojega prida išče, vendar ne bo tako spečal, da bi jim še duše vsajal! Če so že bogu v karte gledali in se cerkvenim spleteničenjem izmotali, pa naj si še duše sami cmarijo! Tu se bolje spravi, v te garjavce se menda ne bo vtikal, ne bo sam nase suma zvrnil, da tudi s take vrste združitvami soglaša, kaj pa jim duše vmes mrleti! Pri obli mišji duši da kaj takega katoliški bog ne more, da se tudi z navadnimi priležnicami in priležniki v koruzi družijo in jim dušo pacne! Brez skrbi, srenja, saj jim je ne pacne, zato se njihovi otroci rodijo bosi, goli, nagi, brez duše bosajo po dvoriščih. Na podeželju vsaka hiša vse o vsaki ve, tu so hiše, bajte, bogati-

je, v vseh rodbinah znane vsem in vselej pomnjene, in tu je hiša prve take baže, ki ji bog ni duše pacnil. Cerkev, ki ni imela te prednosti kakor bog, da bi partnerjema pod spalne srajce gledala in je še danes v teh rečeh udarjena s slepoto, pa je potlej, pa je potlej joj tem hrupneje zaropotala: če materi že niso otroka iz naročja strgali in ga kam v rejo dali, kjer bi se ne pokvaril, jasno da h kakí zgledni katoliški družini; če mati že ni morala pri priči z otrokom vred hiše zapustiti, se odtod zgubiti in se za vselej odpraviti po svetu za kruhom; če je že imela srečo, da je pri hiši ostati smela, pa je odslej vendarle dobivala obroke v kakem kotu na lopi. Kotarice so postale, ceneje je koruznice niso odnašale nikoli. Od velike mize, kjer so sedeli katoliški odličniki hiše, je bila izobčena za vselej. Katoliški bog je iz bogcevega kota dol gledal in molčal. Ni se za revico potegnil, ni ubožici mežiknil v spodbudo. Njemu zgoraj v kotu kajpada sile ni bilo, ko je za to, da je gobec držal, še časti prejemal: na gospodarjev ukaz je pepelčica nesrečna zjutraj otroka v culo povezala, dopoldne so njen odhod s kmetije neznanu kam v zobeh imeli — opoldne pa, ko je oddaljeno zvonjenje do njiv prodrlo, je že orodje vsem na mah iz rok popadalo, niso več redi razstiljali, niso več ograbkov delali, grablje, kose, vile so vsevprek po tleh ležale, kajti gospodar je roke sklenil in z dninarji na njivi angelsko češčenje z mogočnim, daleč slišnim glasom odhinavčil. Od samih molkovih jagod, od same čehmoštrije bi ta še voz sena najprej v cerkev zapeljal, potlej šele na skedenj, če bi bilo bliže in ne tako odročno; pred strižo bi najraje čredo ovc k veliki maši gnal in skoz cerkev na planine. Zdaj so na polju molitve med čeljustmi napustili, potem ko so nezakončka srečno od hiše odpodili, oči vseh so po neba sinjini krožile in iz oblakov poštarja krilatega mevtrale, ki je Mariji ono zagonetno čigro čagro nesel o spočetju, edinstvenem te vrste, ki o tem pripoved goni, da je nekdo samega sebe spočeti kanil in da je embrio samemu sebi dušo klonkniti mislil: opoldne si je sam prav tisto dal, kar je zjutraj nesrečnici odrekel! Komarje je precedil, kamele je požrl! Jajce je več ko puta vedelo, jajce se je puti napovedat šlo. Takega boga kajpa ni ganil otročičev jok, nič ni rekel s kota dol, ni ga zmigal vek posameznikov, ne množic, ljudstev jok in stok. Mižal je in meži ob vseh grozotah, si mašil ušesa, ko je vas na kupe lezla, se redčila, sušila, ko so pepel vaščanom pobirali iz krematorijev, z njegovim privoljenjem obratujočih dan za dnem, ga prej razgrebli in z drugim pomešali v pečeh, ki so jih mogli izumiti le katoliški možgani. Slabo stoji z njim, slabo v malem in velikem, ne samo da preceja komarje in požira kamele, vsa njegova onemoglost in revščina na dan prihajata: gorja ne more streti ne omiliti ne zlobnežem ustaviti poti, vojska ne more odvrniti, ne lakote odpraviti ne mraza, krivice ne more v pravico obrniti, nasilja ne v slogo spremeniti, zatiranja odpraviti, tlačenim ne more svobode podariti. Brez moči je, brez koristi in za mačke, nič več vaščanom ne more dati, kakor si lahko dajo tudi sami. A embriem duše opravljati in jih potlej

iz telesa jemati, šc! napraviti in že je duša iz telesa vzeta, to pa že! In žita pustiti obroditu pa silose in repo, peso, in dobičke v bogate žepe steči, in drevesom dati listje zrasti in rožam barvo, in pticam peti dovoliti in mladiče izvaliti! In po deževnih tednih, če se padavine ne ustavijo in je vsem od moče suho v grlu, sonce pustiti posijati, drugič pa, ko zaradi suše vsem že v grlo teče, z dežjem zalivati njegovo božanstvo in ga z gromi, bliski še malo podkrepiti! Pa niti sonca, sence, moče ni v velikodušnem izobilju, ne bliski in ne gromi niso odmerjeni po božje, prositi se pusti zanje, procesije si da obešati h kakemu pripravnemu hribovskemu svetniku, da mu tam o hudem vremenskem stanju tvezijo, saj deževje in suša ne odjenjata in poljem škodo delata, bogatinom ogrožata profite, ko pa dež koj štofota in prepeka koj prepeka. Ko se na obzorju že napoveduje drugo vreme, vidi župnik svojo uro priti: ljudstvo roma, pleza, v strmine leze, zdaj suše prosi zdaj mokrote, posrednik na hribu boga, ki je neveden, za ugodnejše vetrove pridobiti skuša. V teh stvareh je vsak faricelj lahko bog.

Na podeželju vsakdo vse o vsakem in še čez ve. Vas je vajena teh pogrošnih običajev, pičlih, medlih, gluhega zrnja, jalovine, dobro jih prenaša, seznanjena je s sposobnostmi boga, sprijaznila se je z bedarijami, pregled ima nad njimi, po razmerah se ravna: kdo se bo z volkovi tepel, kdo se z bikom bodel, kdo v sršenje gnezdo z roko segal? Ve, da bo jesen večino os pobrala, pa zima sršenjih mehirjev poteptala. In če tako pomisli, še kar ugodno iz zagate zleze: drugod morajo teleta, krave po božje častiti in bike za bogove imeti! Kjer je sonce, tam so sence, vas je o sebi na tekočem: bog je del vaškega pohištva, cerkev del vaškega zidovja. Ne bosta je več na podajalč natakala in si jo podajala! Hiše so se razvrstile v pokrajini in se v vas zlepile, s časom so poslopja v enoto zrasla. Ljudje med možnostmi izbirajo in svoje iz cerkvene ihthe luščijo: človek laže od doma pride in med ljudi najde, laže malo okrog pogleda, se čez kak plot požene h kaki mični podeželski pomaranči; laže gostilne omete, družabnost, stare navade utrjuje, nove gor pripravlja, na druge misli krene, na svež zrak, se oddahne in olajša; če treba, v sili se v vaško vzajemnost skrije in se tam varnega počuti, malo prosvete po maši zaužije; dobro mu je, če si lahko nov slamnik na glavo povezne in se ima v novih hlačah kam pokazat priti, končno mu ta ihtha premoženje, standard večja, več potreb odkrije, več oblek nakupi, več kravati, obutve, strojev, njegov avtomobil več občudovalcev zbere, ko ga pred mašo na vidnem mestu na ogled postavi. Pa tudi otroke je laže v šahu držati, zadelj zastraševanja vera kar prav pride: ni ga strašnejšega od tistega strašnega bavbava, ki ga skrbna mati cerkev na voljo daje staršem, da z njim deci na edino pravo pot posvetijo. Malo nad žeknom pekla podržati paglavca in malo vročine iz njega žeheteti pustiti, to zaleže! Človek na vse pristane s časom, da se mu le pravočasno, najbolje zgodaj v otroških letih, dovolj nasilno, vztrajno na dovolj trpežna tla postavlja! Vaščani ne bojo nak sami nad

sebe sitnosti stresali! Zdaj, ko se neučakanost po njih pase in je čas, skrajni čas, vse je pripravljeno, jok in smeh sta stlačena v en meh, uspeh bo! Lačna vrana sito pita, treba ji je zrna suti. In vaščani čvrsto zrna sujejo, v župnišču še opravijo, zadnje člene še verigi vstavijo. Zdaj so vsi pogoji dani, vse je za lep pogreb nared, o njem govorijo že na vsakem oglu, čeprav je še nejasno, s kom je matilda ropotulja zarobantila in kako in kje in kdaj in zakaj in če je sploh že zarobantila ali pa morda šele bo in kajpada tudi ni izključeno, da sploh ne bo, ko pa vsak še miga. Še je živ, je še živ? Krasen pogreb bo, čehmošter že jamo ceremoni, obredni pripomočki so na svojem mestu, župnik še boga narihta, cerkev svojo brkljarijo zraven opravi.